

starém. Mimořádně podrážděné se reaguje na působení tisku, rozhlasu a televize, které rozbíjejí předpoklady staré „kabinetní“ politiky a nutí dělat politiku revoluční a demokratickou, politiku, která plně počítá s veřejností, která svádí houževnatý boj s konzervativním oportunismem a byrokratismem.

Zároveň se objevil potenciální protivník komunistů, který v podmínkách krize starého systému i komunistické strany vytyčuje jinou strategii národní politiky. Strategii, která nepočítá ani s komunisty, ani se spojenectvím se socialistickými zeměmi. Hesla této staronové pravice politiky se nabízejí sama: dvacet let jste vládli a kam jste to dovedli? Běžte od toho, máte-li ještě kus cti v těle, myslíte-li to s demokracií vážně!

Proti prvním hlídkám tohoto protivníka míří i Smrkovského výpad odpirající „právo napadat a ostouzet komunistickou stranu“ těm, kdož využívají kritické analýzy minulých let. Je to však výpad dvojsečný. Připomíná příliš stará schémata „ideologického boje“, která jen utvrzovala představu, že komunistům, ať mluví o čemkoliv, jde především anebo výlučně jen o jejich moc. Neboť jakým právem se odmítá právo odmítat komunisty, jestliže „zklamali“?! Právem *socialistické* demokracie? Jaká to ale potom je *demokracie*!?

Problém, jenž se v této souvislosti rýsuje, představuje snad nejzávažnější úskalí naší politiky v současnosti, což dokazuje i roztržka ve Svazu slovenských spisovatelů. Ladislav Novomeský, který vystoupil spolu s dalšími proti „demokratickým jestřábům“, jej vyjádřil osobním vyznáním v článku Malují snad čerta na zeď? (Rudé právo shodou okolností rovněž v nedělním čísle): „*Chci být* při jakémkoli aktu obrozujícím socialismus. Ale *nechci být* při jeho likvidaci, i když by se to tento neslavnostní obřad obratně maskoval demokratizačním pokřikem.“

Bylo by zpozdilé kvalifikovat Smrkovského či Novomeského jako konzervativce, jimž jde o uchování moci. Ironizuje-li Novomeský (viz uvedený článek) Vladimíra Maňáka, který „se ptá ústy nekomunistického občana, proč se ještě komunistická strana v rámci demokracie a demokratizace sama neodbouchla“, vyjadřuje elementární logiku politického sporu — sporu o moc. Tuto logiku nemůže obejít nikdo, kdo chce dělat politiku. Nemůže ji obejít žádný komunista, pokud chce dělat komunistickou politiku; a tu ovšem nemůže dělat podkopávaním autority vlastní strany ve prospěch nějaké jiné, nové strany.

Elementární logika politické autority nepostihuje však dialektiku aktuální politiky. Klíč naznačuje argumentace těch „nekomunistických občanů“, jejichž jménem V. Maňák odmítá předpoklad, že „demokratizační úsilí, které komunistická strana začala, může být úspěšné jedině se stranou a nikoli proti ní“, protože jsou přesvědčeni, že „demokratizační pohyb byl na

komunistické straně *vynucen* progresivními občany bez ohledu na stranickou příslušnost“.

Pravda uvedené argumentace záleží v tom, že demokratizační proces byl skutečně vynucen. Jinak to ani není možné, neboť vzešel z politického sporu. Její nepravda spočívá v mlhavé kategorii „progresivních občanů bez ohledu na stranickou příslušnost“, postavené proti straně „jako takové“, proti komunistům „vůbec“. Progresivní síly komunistické strany politiky z této kategorie vypadávají. Ale bez nich je neodmyslitelný progresivní pohyb našeho politického života, vnitřní vývoj *dané* politické moci. Politika, která tento fakt ignoruje, která si bude klást za cíl mocenskou porážku komunistů jako nepohodlné síly, jež už je jen na obtíž skutečné demokracii, riskuje nevyhnutelně nejen vlastní porážku, neboť nemůže nabídnout žádnou vážnou alternativu k demokratické socialistické politice progresivních sil v komunistické straně. Je proto jen jedna alternativa pro ty, kdož sledují skutečné zájmy národa: Politika pozitivní spolupráce a politika dohody všech činnorodých sil, které vyvstaly v celém polednovém období — spolupráce a dohoda komunistů, socialistů, demokratů, i aktivní účast „angažovaných nestraniků“ na této politice. Jen tak může vzniknout síla, která prosadí rozvoj socialismu na demokratickém základě a rozvoj demokracie na základě socialistickém. Jen tak je možno překonat obavy *všeho druhu* — a v neposlední řadě i obavy v jednotlivých zemích socialistického tábora.

LL č. 12, 16. května 1968

Zdeněk Pochop Proletáři, spojte se

Četl jsem si v 10. čísle LL reportáž Edy Kriseové o těžkém údělu dělnických žen v naší společnosti a napadlo mi, že vlastně stejně neveselá reportáž by se dala napsat i o valné části našich dělníků. Těch, kteří v pochmurném, hluchém prostředí osm hodin denně plní svou normu u zastaralých strojů, těch, kteří u primivních běžících pásov vykonávají dny, týdny, měsíce milióny stejných pohybů, těch, kteří si na hranici svých sil vylepšují důchod. A vzpomněl jsem si, jak jsem nedávno v horách potkal četru dělnické mllice při jakémsi cvičení. Byli to tatíci nikoliv nejmladší a velice se snažili. Vůbec se nepodobali záložníkům na vojně. Snad proto, že cítili odpovědnost k své třídě, která jim světila zbraně, aby mohli v případě potřeby bránit její zájmy.

Ale jaké zájmy? Co vlastně přinesla diktatura dělnické třídy dělníkům?

Zdá se mi, že ve skutečnosti mají dnes dělníci daleko menší možnosti podílet se na správě svých závodů než v době, kdy mohli uplatňovat svou vůli prostřednictvím fungujících odborů. Že mohou daleko méně ovlivňovat

běh věci veřejných než v době, kdy ve volbách měli svobodnou možnost volit, tj. posílat do parlamentu skutečně své zástupce. Že totiž úpadek občanských práv po vítězství dělnické třídy postihl ve stejné míře dělníky jako ostatní vrstvy obyvatel. Za zády bdící ozbrojené milice byla povolna rozchváčena dělníkům práva, která si vybojovali v stoletém úspěšném boji. Právo na práci zdá se mi výsledkem hubeným, i když ho nechci podceňovat. Ale bylo by snad na čase zeptat se i na jakou práci. Neboť pochybuji, že někdo může mít uspokojení z práce, která, ač vyčerpávající, nepřináší společnosti užitek, ale právě naopak. Musí být dost otřesené vědomí, že čím více budu pracovat, čím více budu vynakládat úsilí, tím více na mne bude společnost doplácet. A to je dnes reálná situace mnoha našich závodů. Je to snad v zájmu dělníků?

A přece mají dnes zřejmě mnozí dělníci pocit, že někdo ohrožuje jejich zájmy. Slyšeli jsme už i takovéhle věty: ještě je tu ozbrojená dělnická milice, má dobré zbraně a dovede s nimi zacházet. A v podtextu mnoha projevů cítíme oprávněnou obavu, zda dělníci pochopí, že dnešní změny ve veřejném životě jsou i v jejich zájmu stejně jako mnohá nutná nepopulární opatření hospodářská.

Dvacetileté působení líbezných znějících hesel nezůstalo tak zcela bez účinku. Mnozí patrně nejsou schopni ani ochotni ještě dnes podrobit jejich obsah kritickému zkoumání. Položit si třeba otázku, co je skutečnou náplní té vyšší formy demokracie, kterou jsme nastolili po Únoru, jak je v praxi naplněno heslo vlády lidu, pro lid, s lidem. A vůbec, zda jsme se vytčenému ideálu po dvacet let přibližovali nebo vzdalovali. Tento národ nebyl z nejchudších na světě. Jak jsme po dvacet let rozmnožovali dědiciví, o kterém jsme tak často slýchali, že bylo neblahé?

Pro mnohé dělníky je zřejmě zážitek z hospodářské krize v třicátých letech základní a určující. S tímto zážitkem také často porovnávají svou současnou situaci a pochopitelně docházejí k pozitivnímu výsledku. Konstatovat pokrok je ovšem jednodušší než vážit míru pokroku ve vztahu k daným možnostem. Oficiální propaganda uplynulého dvacetiletí toho bohatě využívala. Netřeba se proto divit, že mnozí dělníci se dnes cítí ohroženi. Domnívají se, že mají co ztratit. Rozptýlit tyto jejich obavy zdá se mi ze všeho nejdůležitější.

Ale kdo najde ta správná slova, která by jim byla blízká a kterým by uvěřili? Mají pocit zajištěného životního minima, a to není málo. Kdo je dokáže přesvědčit, že musí chtít víc, mnohem víc? Nejen právo na práci, ale i právo na užitečnou, efektivní práci, právo fakticky (nejen deklarativně) se podílet na správě věci veřejných, právo na slušné pracovní i životní prostředí, právo na rychlou a pohodlnou dopravu z práce a do práce, právo na laciné a spolehlivé služby, právo na skutečný odpočinek, na životní pohodu, v které by zůstal prostor i pro výchovu dětí a radost z dětí, právo na smysluplný život,

který by nebyl jen trapným klopýnutím mezi zrozením a smrtí. Chtělo by se člověku občas zvolat na veřejném prostranství jako za dávných časů hlasem neodlidštěným zvukovou aparaturou: Proletáři, uposlechněte svého starého hesla a spojte se k dosažení těchto svých práv! Ale jsou to ta správná slova? Kdo najde slova, kterými by je přesvědčil, že jen fungující společnost může zajistit všechna tato jejich přirozená práva, a že tudíž inteligence je jejich spojencem, neboť její zájmy nejsou a nikdy nebyly v rozporu se zájmy dělníků? Komu uvěřit, že je v jejich zájmu, aby uvěřili? Mají svou zkušenost a často už ptáčkovi pěkně zazpívali.

Přesto doufám, že je zcela pošetilá má obava, aby se nespojili s chytrým manipulátorem sami proti sobě. Ne proto, že bych si dělal iluze. Tradice máme pestré a můžeme si vybírat z dosti široké palety. Také touha po svobodě může být, rozhodně alespoň na čas, přehlušena touhou po bezpečném závětrí. Jen doufám, že nelze ze svobodné vůle zvolit (s plným vědomím dosahu své volby) život bez perspektiv nebo s perspektivou bankrotu. A to je vlastně jediná alternativa procesu, směřujícího k demokracii bez přívlastku a socialismu s přívlastkem, který by ho odlišil od všeho, co bylo za něj až dosud neprávem vydáváno.

LL č. 12, 16. května 1968

Pavel Kohout

Občane — a co teď?

Čas neúprosně míjí.

Na hrob Stalina a Gottwalda jsou už po patnácté kladeny jarní květy. Řadoví pracovníci stalinské a gottwaldovské justice po patnácti letech účtují se svým svědomím v jarních lesích.

Hle — rozpětí tragedie.

Minul čas politických estrád, které vyvolal v život Leden se stejnou naléhavostí jako Květen barikády a Únor vystoupení milic.

Hle — posun žánru moderní doby.

Milióny občanů si znovu kladou nebanálnější otázku lidských dějin:

CO DĚLAT?

Především: nenahrazovat legendu legendami.

Přilíš mnoho proroků rozsvěcuje už zasvatožářé svých zaslulh. Nečínáme to!

Připustme, že hlas spisovatelského sjezdu získal na váze především díky neuvážené sankci Antonína Novotného a spol.

Připustme, že strahovské události mohly skončit obvyklým kompromisem, kdyby měl té noci službu chytřejší důstojník.

Připustme, že sami členové ÚV strany měli začátkem ledna malou představu o tom, kde budeme v květnu.